

VI. Kaupunginkirjasto.

Helsingin kaupunginkirjaston hallituksen kertomus vuodelta 1919¹⁾ oli seuraavaa sisällystä:

Hallitukseen kokoonpano. Kirjaston hallitukseen kuuluivat vuoden alussa varsinaiset jäsenet ent. päätirehtööri R. Sievers puheenjohtajana, professori J. N. Reuter varapuheenjohtajana ja professori H. Bergroth sekä varajäsenet professori K. Grotenfelt, professori Y. Hirn ja filosofiantohtori A. H. Bergholm. Helmikuun 4 p:nä kaupunginvaltuusto asetti uuden hallituksen, johon tulivat ent. päätirehtööri R. Sievers, toimittaja E. Aarnio ja filosofiantohtori H. Holma varsinaisina jäseninä sekä neiti L. Palomäki, professori H. Bergroth ja filosofiantohtori J. Ailio varajäseninä. Ent. päätirehtööri Sievers, joka neljäntäkymmentä vuotta oli mitä lämpimintä harrastusta osoittaen hoitanut hallituksen puheenjohtajan tointa, anoi kuitenkin vapautusta hallituksen jäsenyydestä, minkä kaupunginvaltuusto myönsikin. Hänen sijaansa valittiin huhtikuun 15 p:nä varsinaiseksi jäseneksi professori A. Wallensköld, jonka uusi hallitus sittemmin valitsi puheenjohtajaksi. Varapuheenjohtajaksi valittiin herra Holma. Hallitus kokoontui vuonna 1919 5 kertaa.

Henkilökunta. Kirjaston henkilökunnassa tapahtuivat seuraavat muutokset: sittenkuin filosofianmaisteri V. Kilpi, joka n. 6 vuoden ajan oli tunnollisesti ja taitavasti toiminut kirjaston hyväksi, oli anonut ja saanut eron avustavan kirjastonhoitajan toimesta tammikuun 1 p:stä lukien, valitsi kaupunginvaltuusto helmikuun 25 p:nä hänen sijaansa avustavaksi kirjastonhoitajaksi filosofianmaisteri H. Impivaaran. Tämä astui toimeensa kesäkuun 1 p:nä, mutta sai pyynnöstä eron syyskuun 15 p:stä lukien. Toukokuun 8 p:nä sai opintosalin amanuenssi S. Pakarinen, joka yhdessä amanuenssi L. Wennerströmin kanssa oli sijaisena hoitanut avustavan kirjastonhoitajan tointa, pyynnöstä eron amanuenssinvirastaan ja syyskuun 17 p:nä valittiin opintosalin amanuenssiksi filosofiankandidaatti Th. Gripenberg. Pääkirjaston vahtimestariksi otettiin helmikuun 15 p:nä A. Hemmi G. Nyströmin sijaan, joka sai talonmiehen toimen.

Kuukautta pitemmän ajan olivat virkavapaina avustava kirjastonhoitaja H. Impivaara, amanuenssi A. Hertz, amanuenssi S. Pakarinen ja amanuenssi S. Tukiainen.

Vuonna 1919 sai kirjasto päinvastoin kuin lähinnä edellisinä vuosina jotakuinkin häiritsemättä jatkaa toimintaansa. Kallis aika ja kapinallisuuden jäljet olivat kuitenkin tuntuvat. Kirjallisuuden hankkiminen ja kirjain sidottaminen tuli erittäin kalliiksi ja tuotti vaikeuksia, jotka kuitenkin suurimmaksi

¹⁾ Kertomukseen liittyvät taulutiedot kirjalainoista sekä lukusalikäynteistä ovat julkaistuina Helsingin kaupungin tilastolisessä vuosikirjassa vuodelta 1920.

osaksi voitettiin kaupunginvaltuuston myöntämän kirjallisuusmäärärahan lisäyksen avulla. Vuoden varrella liikkeellä olleet kulkutaudit vaikuttivat myöskin ehkäisevästi liikkeeseen. Eniten vaikeutti toimintaa kuitenkin useasti mainittu tilanpuute, joka ei ainoastaan tehnyt useita tarpeellisia parannuksia mahdottomiksi, vaan myöskin teki kirjastotyön järjestämisen yhä vaikkamaksi ja uhkaa aikaansaada seisauksen lähitulevaisuudessa. Näissä oloissa on selitettävissä, ettei kirjallisuuden lainaus vielä saavuttanut täysin samaa laajuutta kuin vuonna 1917, vaikkakin se oli vilkkaampaa kuin vuonna 1918.

Kirjaston hallitus lähetti syksyllä kaupunginvaltuustolle kirjelmän, jossa seikkaperäisesti kuvattiin huoneistosta johtuvia epäkohtia ja anottiin suunnitellun uuden kirjastorakennuksen pikaista rakentamista, tai, ellei tämä tällä hetkellä voinut tapahtua, Rikhardinkadun kirjastotalon suurentamista. Tämä esitys lykättiin kaupunginvaltuuston kirjastovaliokuntaan, joka harrastuksella pohti kysymystä ja pyysi kaupungin rakennuskonttorilta selvitystä lisärakennusmahdollisuuksista. Valiokuntaan kuuluivat kouluneuvos V. T. Rosenqvist, professori A. Wallensköld, ent. päätiirehtööri R. Sievers, arkkitehti H. Lindberg ja kouluneuvos O. Mantere. Asiantuntijoina ovat valiokunnan työhön ottaneet osaa kaupunginasemakaava-arkkitehti B. Brunila ja kirjastonhoitaja U. Therman.

Muuten ansaitsee mainitsemista, että Kallion kirjastossa syyskuun 1 p:nä avattiin jo kauan suunniteltu lainausosasto lapsille ja nuorisolle. Siitä huolimatta voitiin jatkuvasti muutamina iltoina viikossa varata haaraosastossa tilaa työväenopiston suomenkielisen osaston järjestämille opintopiireille.

Lainausliike. Pääkirjaston ja Kallion haarakirjaston lainausosastot pidettiin yleisölle avoinna 340 päivää (262 vuonna 1918) ja Töölön ja Hermannin haarakirjastojen lainausosastot 301 päivää (222 vuonna 1918). Päivittäinen lainausaika oli entisellään.

Kirjalainojen määrä vuosina 1919 ja 1918 oli seuraava:

	1919.	1918.
Pääkirjastossa	264,677	183,954
Kallion haarakirjastossa	156,701	111,908
Töölön »	27,343	19,022
Hermannin »	16,281	10,468
Yhteensä	465,002	325,352

Lainain keskimäärä lainauspäivää kohti oli pääkirjastossa 778, Kallion haarakirjastossa 461, Töölön haarakirjastossa 91 ja Hermannin haarakirjastossa 54 eli kaikkiaan 1,384.

Erikielisen kirjallisuuden lainausta valaisee seuraava taulu:

	Suomenkielinen kirjallisuus.		Skandinavianen kirjallisuus.		Saksan-, ranskan- ja englanninkiel. kirjallisuus.		Yhteensä.
	Absoluutt. luku.	o/o.	Absoluutt. luku.	o/o.	Absoluutt. luku.	o/o.	
Pääkirjasto	124,476	47.0	135,155	51.1	5,046	1.9	264,677
Kallion haarakirjasto ..	123,504	78.8	33,197	21.2	—	—	156,701
Töölön »	14,091	51.5	13,252	48.5	—	—	27,343
Hermannin »	9,294	57.1	6,987	42.9	—	—	16,281
Yhteensä	271,365	58.3	188,591	40.6	5,046	1.1	465,002

Aikuisille annettujen sekä lapsille ja 16 vuotta nuoremmille henkilöille annettujen kirjalainojen välinen suhde, joka vuonna 1918 muuttui nuorten eduksi, palautui aikaisemmin sääntönä olleelle kannalle. Tämä suhde käy tarkemmin selville seuraavasta taulusta:

	Kirjalainoja aikuisille.		Kirjalainoja lapsille.		Yhteensä.
	Absoluutt. luku.	0/0.	Absoluutt. luku.	0/0.	
Pääkirjasto	159,791	60.4	104,886	39.6	264,677
Kallion haarakirjasto	65,227	41.6	91,474	58.4	156,701
Töölön ”	13,586	49.7	13,757	50.3	27,343
Hermannin haarakirjasto	5,673	34.8	10,608	65.2	16,281
Yhteensä	244,277	52.5	220,725	47.5	465,002

Seuraava taulu osoittaa, miten lainaus pääkirjastossa ja haarakirjastoissa jakautui kirjavaraston eri osastojen kesken:

	Luku.	0/0.
I. Uskontoa	2,263	0.5
II. Historiaa ja elämäkertoja	42,234	9.1
III. Maantietoa, kansatiedettä ja matkakuvauksia	22,148	4.8
IV. Romaaneja, kertomuksia ja satuja	324,741	69.8
V. Runoja, näytelmiä, kirjallisuuden-, tieteen- ja taiteenhistoriaa	31,672	6.8
VI. Terveys- ja lääkintäoppia, luonnontiedettä, matemaatiikkaa ja teknologiaa	17,025	3.7
VII. Oikeus- ja valtiotiedettä, yhteiskunnallisia kysymyksiä ja taloutta	6,519	1.4
VIII. Kielitiedettä	4,259	0.9
IX. Filosofiaa, siveysoppia, kasvatusta, urheilua sekä muita ja sekalaisia aineita	14,141	3.0
Yhteensä	465,002	100.0

Kertomus- ja romaanikirjallisuuden sekä opintokirjallisuuden lainauksen välinen suhde käy selville seuraavasta taulukosta, jossa myös on otettu huomioon vanhemmille ja nuoremmille henkilöille annettujen lainain välinen ero.

	Kirjalainoja aikuisille.				Kirjalainoja lapsille ja nuorisolle.				Kirjalainoja yhteensä.			
	Romaanikirjallisuutta.		Muuta kirjallisuutta.		Kertomuskirjallisuutta.		Muuta kirjallisuutta.		Romaani- ja kertomuskirjallisuutta.		Muuta kirjallisuutta.	
	Luku.	0/0.	Luku.	0/0.	Luku.	0/0.	Luku.	0/0.	Luku.	0/0.	Luku.	0/0.
Pääkirjasto	101,483	63.5	58,308	36.5	76,349	72.8	28,537	27.2	177,832	67.2	86,845	32.8
Kallion haarakirjasto	40,637	62.3	24,590	37.7	71,890	78.6	19,584	21.4	112,527	71.8	44,174	28.2
Töölön ”	10,425	76.7	3,161	23.3	11,089	80.6	2,668	19.4	21,514	78.7	5,829	21.3
Hermannin ”	3,964	69.9	1,709	30.1	8,904	83.9	1,704	16.1	12,868	79.0	3,413	21.0
Yhteensä	156,509	64.1	87,768	35.9	168,232	76.2	52,493	23.8	324,741	69.8	140,261	30.2

Pienukköjä kirjakokoelmia annettiin lainaksi kasvatuslaitoksiin, merimieslähetykselle ja lastensuojeluyhdistykselle samoin kuin Suomen merisotaväelle ja Tilkan kirurgiselle sairaalalle.

Vuonna 1919 lainatuista kirjoista oli vuoden päättyessä palauttamatta 322; näistä oli 242 annettu pääkirjastosta, 60 Kallion, 13 Töölön ja 7 Hermannin haarakirjastosta. Lukuisat kuolemantapaukset, huomattava muuttoliike pois paikkakunnalta ja vallitsevat epävakaiset asunto-olot vaikeuttivat kirjainojen perimistä.

Vuosina 1912—19 on 56,942 henkilöä kirjoittautunut lainaajaksi kirjastoon. Näistä on vuonna 1919 lainausoikeuttaan käyttänyt 21,089. Vuoden varrella kirjoittautuneiden uusien lainanottajain lukumäärä oli 6,093. Seuraava taulu esittää lainaajia koskevia tietoja:

	Miehiä.			Naisia.			Lapsia ja nuorisoa.			Kaiken kaikkiaan.
	Ruumillist. työn tekij.	Muita.	Yhteensä.	Ruumillist. työn tekij.	Muita.	Yhteensä.	Poikia.	Tyttöjä.	Yhteensä.	
<i>Suomenkielisiä lainaajia.</i>										
Pääkirjasto	1,023	1,089	2,112	832	1,033	1,865	1,450	616	2,066	6,043
Kallion haarakirjasto ..	814	274	1,088	653	426	1,079	1,296	966	2,262	4,429
Töölön ” ..	94	26	120	120	46	166	202	112	314	600
Hermannin ” ..	65	5	70	59	26	85	131	89	220	375
Yhteensä	1,996	1,394	3,390	1,664	1,531	3,195	3,079	1,783	4,862	11,447
<i>Ruotsinkielisiä lainaajia.</i>										
Pääkirjasto	1,202	1,449	2,651	1,140	1,921	3,061	1,169	738	1,907	7,619
Kallion haarakirjasto ..	168	102	270	131	180	311	367	278	645	1,226
Töölön ” ..	91	34	125	57	56	113	160	118	278	516
Hermannin ” ..	41	14	55	26	21	47	94	85	179	281
Yhteensä	1,502	1,599	3,101	1,354	2,178	3,532	1,790	1,219	3,009	9,642
<i>Kaikkiaan lainaajia.</i>										
Pääkirjasto	2,225	2,538	4,763	1,972	2,954	4,926	2,619	1,354	3,973	13,662
Kallion haarakirjasto ..	982	376	1,358	784	606	1,390	1,663	1,244	2,907	5,655
Töölön ” ..	185	60	245	177	102	279	362	230	592	1,116
Hermannin ” ..	106	19	125	85	47	132	225	174	399	656
Yhteensä	3,498	2,993	6,491	3,018	3,709	6,727	4,869	3,002	7,871	21,089

Lukusalit. Pääkirjaston opintosali oli avoinna 354, yleinen lukusali samoin 354, lasten lukusali 338 ja sanomalehtihuoneet 355 päivää. Kallion haarakirjaston aikuisten lukusali oli avoinna 339, lasten lukusali 337 ja sanomalehtisali 355 päivää. Tehtaankadun sekä Töölön ja Hermannin haarakirjastojen sanomalehtihuoneet olivat avoinna 355 ja aikakauskirjahuoneet 354 päivää.

Päivittäinen aukioloaika muuttui ainoastaan pääkirjaston lasten lukusalissa, jossa aukioloaikaa osan vuotta oli rajoitettava, ja Hermannin lukuhuoneissa niinä päivinä, jolloin haarakirjaston huoneistossa toimitettiin valtion- ja kunnanverojen kantoa.

Lukusalikäyntien luku oli vuonna 1919 seuraava:

<i>Pääkirjasto.</i>		<i>Kallion haarakirjasto.</i>	
Opintosali	13,473	Aikuisten lukusali	16,452
Yleinen lukusali	41,112	Lasten »	58,260
Lasten lukusali	15,154	Sanomalehtisali	63,178
Sanomalehtihuoneet	244,451		
	<u>Yhteensä 314,190</u>		<u>Yhteensä 137,890</u>

Lukusalikäyntien päivittäinen keskimäärä oli pääkirjastossa 897 (vuonna 1918 638) ja Kallion haarakirjastossa 399 (vuonna 1918 316).

Pääkirjastossa oli lukusaleissa ja sanomalehtihuoneissa yleisön käytettävänä 230 aikakauslehteä 298 kappalein ja 63 sanomalehteä 85 kappalein, Kallion haarakirjastossa 85 aikakauslehteä 118 kappalein ja 39 sanomalehteä 54 kappalein, Töölön haarakirjastossa 33 aikakauslehteä 35 kappalein ja 19 sanomalehteä 24 kappalein, Hermannin haarakirjastossa 32 aikakauslehteä, kappale kutakin, ja 19 sanomalehteä 23 kappalein sekä Tehtaankadun lukuhuoneistossa 34 aikakauslehteä 36 kappalein ja 17 sanomalehteä 27 kappalein.

Kirjavarasto käsitti tammikuun 1 p:nä 1919 90,378 nidettä. Vuoden varrella poistettiin luetteloista 853 ja hankittiin 7,060 uutta nidettä; lisäys oli siis 6,207 nidettä ja kirjavarasto joulukuun 31 p:nä 96,585 nidettä.

Osa kirjavarastosta (vanhempaa ja vähemmän kysyttyä kirjallisuutta) oli tilan puutteen johdosta edelleen sijoitettuna Kallion kirjastotalon varastuhuoneeseen.

Sekä yksityishenkilöt että eräät kirjastot, yhdistykset ja laitokset muistivat kirjastoa kirjalahjoilla.

Sisäiset työt. Juoksevan luetteloimistyön ohessa jatkettiin haarakirjastoihin annettujen kirjojen sanakirjaluettelon laadintaa. Tämän luettelon korteista saatiin suurin osa kirjoitetuksi.

Painosta julkaistiin kirjastoon vuonna 1918 hankitun suomenkielisen sekä ruotsin- ja vieraskielisen kirjallisuuden luettelot, samana vuonna hankitun suomen- ja ruotsinkielisen lasten- ja nuorisokirjallisuuden luettelo sekä kertomus kirjaston toiminnasta vuonna 1918.

Tulot. 23,959 tapauksessa velvoitettiin lainanottajat maksamaan sakkoja, joita kertyi kaikkiaan 8,145: 85 markkaa. 5,410 suomenkielistä kirjaluetteloja myytiin kaikkiaan 994: 85 markasta, 4,403 ruotsinkielistä luetteloja 1,161: 70 markasta ja 20 vieraskielisen kirjallisuuden luetteloja 2 markasta. Vanhojen sanomalehtien y. m. myynnistä kertyi 884: 83 markkaa. Tuloja oli kaikkiaan 11,189: 23 markkaa, ja käy näiden ryhmittäminen pääkirjaston ja haarakirjastojen sekä eri kuukausien kesken näkyviin seuraavasta taulusta:

	Pääkirjasto.		Kallion haarakirjasto.		Töölön haarakirjasto.		Hermannin haarakirjasto.		Yhteensä.	
	Smk	p:ää.	Smk	p:ää.	Smk	p:ää.	Smk	p:ää.	Smk	p:ää.
Tammikuussa ..	750	90	234	68	19	—	23	80	1,028	38
Helmikuussa....	624	29	191	20	9	10	13	75	838	34
Maaliskuussa ..	777	80	306	75	14	50	31	85	1,130	90
Huhtikuussa	646	05	221	65	13	45	22	65	903	80
Toukokuussa....	770	70	202	50	18	70	25	15	1,017	05
Kesäkuussa	571	10	192	30	31	05	21	90	816	35
Heinäkuussa	581	70	180	70	24	05	20	85	807	30
Elokuussa	615	80	196	11	43	20	25	90	881	01
Syyskuussa	607	45	182	15	19	15	19	95	828	70
Lokakuussa	627	70	256	80	16	75	25	—	926	25
Marraskuussa ..	686	90	240	80	17	70	24	80	970	20
Joulukuussa	744	30	263	50	15	—	18	15	1,040	95
Yhteensä	8,004	69	2,669	14	241	65	273	75	11,189	23

Kirjastolaitoksen menot¹⁾ näkyvät seuraavasta yhdistelmästä, johon myös on otettu kirjaston vuotuiset määrärahat:

	Määrärahat ²⁾ .		Menot.
	Smk		
Palkat ja palkkiot	148,150:	—	148,079: 80
Kirjat, aikakaus- ja sanomalehdet sekä sidottaminen	»	105,000: —	102,494: 86
Haarakirjastojen vuokrat	»	5,800: —	5,800: —
Painatuskustannukset	»	9,000: —	8,999: 50
Kirjahyllyt ja luettelokaapit.....	»	3,500: —	3,486: 75
Polttoaineet	»	35,000: —	35,181: 50
Valaistus	»	12,000: —	12,502: 61
Irtaimiston palovakuutus	»	250: —	243: 60
Lumenajo	»	500: —	875: —
Vedenkulutus	»	300: —	300: 66
Puhtaanapito.....	»	1,170: —	1,366: 70
Sekalaiset ja arvaamattomat menot....	»	15,000: —	15,021: 10
Yhteensä	Smk	335,670: —	334,352: 08

¹⁾ Tähän laskelmaan eivät sisälly kulut kirjastorakennusten kunnossapidosta ja palovakuutusmenoista eivätkä myöskään kirjaston vakinaisen henkilökunnan saamat kalliinanjanlisäykset. — ²⁾ Lisämäärärahat, yhteensä Smk 31,000: —, lukuun otettuina.